

เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

นางสาว แฉงน้อย ติตติรานนท์

ศูนย์วิทยพัทธยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

แผนกวิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2519

I15995598

MINISTERS OF PUBLIC INSTRUCTION OR
EDUCATION UNDER THE ABSOLUTE MONARCHY

Miss Nangnoi Tittiranond

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement
for the Degree of Master of Arts
Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

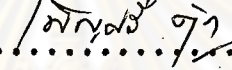
1976

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

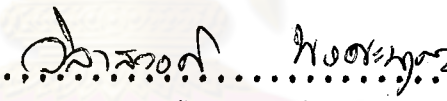

.....
(ศาสตราจารย์ ดร. วิศิษฐ์ ประจบเหมาะ)

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์ ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญศรี กุก)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์รอง สยามานนท์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์วิลาสวงศ์ พงศ์บุตร)

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย ศาสตราจารย์รอง สยามานนท์

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง

โดย

แผนกวิชา

เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

นางสาวแน่งน้อย ทิตติรานนท์

ประวัติศาสตร์

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์
ชื่อ : นางสาว แน่งน้อย ติตติรัตนนท์
แผนกวิชา : ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา : 2518

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งที่จะค้นคว้ารวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการบริหารงานของเสนาบดีกระทรวงธรรมการแต่ละท่าน ตั้งแต่เริ่มตั้งกระทรวงธรรมการ จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ. 2475 ในบทที่ 1 จึงกล่าวถึงความสำคัญของตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ซึ่งอาจนับได้ว่ามีมาแต่สมัยโบราณ คือ ตำแหน่งพระยาพระเสด็จ แต่มีบทบาทเพียงความเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ในพุทธศาสนาเท่านั้น ตำแหน่งนี้ได้ปรากฏเด่นชัดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการขึ้น มีขอบเขตหน้าที่รวมกิจการศาสนา การศึกษาราชบัณฑิตยสถาน กรมพยาบาล และพิพิธภัณฑสถานอยู่ในบุคคลเดียว แต่กิจการที่สำคัญและเป็นหัวใจของกระทรวงที่เสนาบดีได้กระทำคือ ด้านการศึกษาเป็นหลักใหญ่ ส่วนการพระศาสนาซึ่งสำคัญเช่นเดียวกันก็มีความเป็นระเบียบอยู่แล้ว ดังนั้น ในบทที่ 2 จึงกล่าวถึงสาเหตุที่เสนาบดีกระทรวงจำเป็นต้องสนใจในการปรับปรุงการศึกษาให้เป็นแบบสากล ซึ่งจะเห็นความบกพร่องของวิธีการจัดการศึกษาแบบเก่า และอิทธิพลของการจัดการศึกษาแบบใหม่ของคณะสอนศาสนา ผลกระทบจากลัทธิจักรวรรดินิยม และความต้องการคนเข้ารับราชการในระบอบนั้นซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ และการพัฒนาการศึกษาจึงได้เริ่มจากในพระบรมมหาราชวังก่อน สำหรับบทที่ 3 จะเห็นว่าผู้มีบทบาทสำคัญของกระทรวงธรรมการแต่แรกเริ่มคือสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ซึ่งในขณะนั้นเป็นพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร แม้จะทรงเป็นอธิบดีกรมธรรมการเพียงระยะเวลาอันสั้น แต่ทรงวางระเบียบปฏิบัติในการปรับปรุงงานของกระทรวงธรรมการไว้หลายประการ สำหรับบทที่ 4 นั้น เป็นบทบาทของเสนาบดีกระทรวง -

กรรมการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีสองท่านคือ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์และเจ้าพระยาวิชิทวงศ์ฤทธิไกร แต่ในระยะนี้เสนาบดีทั้งสองท่านก็เรียกว่ายังทำงานไม่ได้เต็มที่ เนื่องจากความจำเป็นในด้านป้องกันประเทศ และภาวะความมั่นคงทางการเมืองภายในเป็นสิ่งสำคัญ ความทุ่มเทและความสนใจของรัฐบาลจึงมีโดยอยู่ที่กระทรวงกรรมการอย่างเท่าที่ควร อยาไรก็ดี ความมั่นคงภายในก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาด้วย จึงเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้คณะสงฆ์เข้ามาช่วยเหลือและต่อมาก็ดึงให้กระทรวงมหาดไทยได้ควบคุมอย่างใกล้ชิด เสนาบดีกระทรวงกรรมการในระยะนี้จึงมีบทบาทน้อยกว่าที่ควร

ในบทที่ 5 ได้กล่าวถึงบทบาทของเสนาบดีกระทรวงกรรมการ ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งโดยบริหารงานอย่างเต็มที่ สมเป็นกระทรวงเสนาบดี ในระยะนี้เสนาบดีกระทรวงกรรมการสองท่านแรก คือ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี และเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้รวมทำงานกันมาอย่างใกล้ชิด และการศึกษาก็ได้ควบคู่ไปกับนโยบายการปกครองมากขึ้น นโยบายจัดการศึกษาภาคบังคับ จัดเป็นนโยบายที่สำคัญ ความเข้มแข็งของเสนาบดีทำให้กระทรวงกรรมการสามารถจัดการศึกษาได้เต็มที่จนถึงระดับอุดมศึกษาด้วย และสิ่งสำคัญในระยะนี้คือความพยายามที่จะเปลี่ยนจุดหมายให้การศึกษาเป็นไปเพื่อประโยชน์ทางสังคม และอาชีพอย่างเด่นชัดขึ้น สำหรับพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัตินั้น ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงกรรมการ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งประสบกับปัญหาเศรษฐกิจอันมีผลเกี่ยวข้องกับกระทรวงกรรมการด้วย ประกอบกับทรงดำรงตำแหน่งในระยะเวลายาวนาน จึงไม่ได้บริหารงานเต็มที่ การขยายงานและการแก้ไขปัญหาก็ยังไม่เป็นไปตามที่เสนาบดีตั้งพระทัยไว้

บทที่ 6 เป็นการกล่าวถึงอุปสรรคและความสำเร็จที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานของเสนาบดีกระทรวงกรรมการ นับตั้งแต่การวางโครงการศึกษาหรือแผนการศึกษา ความพยายามจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และเปรียบเทียบให้เห็นถึงสถานะและอำนาจทางการเมืองของเสนาบดีกระทรวงกรรมการที่จะบริหารงานไปได้

บทที่ 7 เป็นการสรุปถึงบทบาทของเสนาบดีกระทรวงกรรมการ ตั้งแต่เริ่มตั้งเป็นกระทรวงเสนาบดีจนถึง พ.ศ. 2475 การบริหารและความพยายามพัฒนาหน่วยงานนั้นขึ้นมา เป็นการ พัฒนาด้วยความคิดของตัวเอง มิได้มี

ความช่วยเหลือจากเงินต้นหรือกำลังสมองจากต่างประเทศ

ขอทำนายถึงอนาคตคือ แม้เสนาบดีกระทรวงธรรมการส่วนใหญ่จะมีชั้นการศึกษา แต่ก็พยายามอย่างยิ่งที่จะบริหารงานเท่าที่ขอบเขตอำนาจของแต่ละท่านจะทำได้ และโครงการเกี่ยวกับการศึกษาก็เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา นาน น่าจะกล่าวได้ว่าความมาบรรลุลในรัชกาลที่ 6 โดยมีการศึกษาชั้นประถม มัธยม และอุดมศึกษา ตลอดจนการศึกษาภาคบังคับ ในด้านการพระศาสนา การบริหารศาสนกิจและการศึกษาค้นพระพุทธรูปศาสนาได้จัดไว้เป็นระเบียบภายใต้มหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นองค์ประธานอยู่แล้ว งานของกระทรวงธรรมการจึงเป็นภาระที่มีโคตรสิ้นสุดลงพร้อมกับสภาพความเป็นเสนาบดีแต่ละสมัย แต่จำเป็นต้องมีการรับช่วงนโยบายและปัญหาที่ปรับปรุงแก้ไขต่อไป การวิจัยนี้จึงชี้ให้เห็นว่า กิจการของกระทรวงธรรมการแต่ก่อน นอกจากจะอาศัยความสามารถเฉพาะตนของเสนาบดีแล้ว ยังเป็นกิจการที่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลนอกวงการ และควรที่จะถือว่าเป็นการผูกพันกับการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติอย่างแยกไม่ออก แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า งบประมาณการศึกษานั้นได้เพิ่มขึ้นกว่าที่ปรากฏมาแล้ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการคลังของประเทศตกต่ำประการหนึ่ง และอาจเป็นเพราะรัฐบาลในระยะนั้นยังคำนึงถึงความสำคัญในด้านนี้ไม่มากเท่าที่ควรก็เป็นได้.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THESIS TITLE : Ministers of Public Instruction or Education
Under the Absolute Monarchy.

NAME : Miss Nangnoi Tittiranond

DEPARTMENT : History

ACADEMIC YEAR: 1975

ABSTRACT

The main purpose of this thesis is to accumulate data concerning the roles of the Ministers of Public Instruction from the establishment of this office until the change of the regime in 1932 from an absolute monarchy to a constitutional government. Chapter I deals with the significance of the post of the Minister of Instruction, formerly known as Praya Phrasadet, whose responsibility was only concerned with the Buddhist Church. This post became more eminent in the reign of King Chulalongkorn (Rama V) who established the title of "Minister of Public Instruction" responsible for religious affairs, education, hospital work, public health, and museums. However, the first and foremost task of the Minister of Public Instruction was education, since the religious affairs, though equally important, were already administered by the Grand Buddhist Council, consisting of the Supreme Patriarch, the Archbishops and some senior bishops. Chapter II enumerates the reasons that led to the reform and modernization of the Thai system of education. Realizing of the deficiencies of the

old education system, the influence of the missionary in the new system of education coupled with the pressure of imperialism pursued by France and Great Britain and the need to supply civil servant to the Thai Government, the educational reform first was started within the royal circle. In chapter III, the person who played a very important and memorable role in the Ministry of Public Instruction from the very beginnings was Prince Damrong Rajanubhab, known at that time as Prince Disavorakumara. Although he was in charge of this office for a short period he had set down a number of principles for the educational reform.

Chapter IV discusses the role of the two Ministers of Public Instruction in the reign of King Rama V, namely Chaophraya Phatsakorawong and Chaophraya Wichitwongwuthikrai. During this period, however, these two ministers could not perform their duties to the fullest of their ability, since the interest and concern of the government at that time were mainly on national defense and internal security of the country, not education. Consequently, King Rama V asked the Buddhist monks to help educating children and the Ministry of Interior later Cooperated closely with them. The role of the Ministers of Public Instruction, in this period, therefore was somewhat overshadowed.

Chapter V narrates and comments on the role of the Ministers of Education from the reign of King Rama VI until the Change of the regime. The first two ministers were Chao Phraya Pra Sadet Surenrathibodi and Chao Phraya Thamasakdimontri, who had collaborated closely in bringing progress to the Ministry of educational policy

which was bound up with the administrative policy resulted in the proclamation of the Education Act in 1921. Due to the abilities of these two ministers, the educational system from the elementary to the university level was successfully organized. One feature of their outstanding work in this period was an attempt to change the educational objective to fit in with the social and professional needs of the people. In the reign of King Rama VII, the serious economic crisis in the country seriously affected the work of the Ministry of Public Instruction or education. Prince Dhani Niwat, who was the Minister for six years, could not therefore promote the expansion of education reform as planned. Chapter VI is concerned with the problems and achievements of the Ministers of Public Instruction or Education during the period discussed in this thesis. Chapter VII concludes with a summary of the ministers of Public Instruction or Education making great efforts to press the development of the work of reform without aid and personnel from abroad.

It was notable that although most of these ministers were not educationists, they had attempted to do their best in the field of education, and the Buddhist Studies constituted a responsibility of the Grand Buddhist Council. This research points out that the success or failure of the Ministers depended not only on their abilities, but also on related factors outside the educational circle, the educational budget should have been greatly increased. However, as it actually happened, no increase in the budget could be noted due to the priority of the other fields of the government work.

กิติกรรมประกาศ

ในการศึกษาคุณค่าและเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ศาสตราจารย์ รอง
ศยามานนท์ ได้เป็นผู้ควบคุมการวิจัย ได้ให้คำแนะนำ ขอคิดเห็น ความช่วยเหลือในเอก-
สารบางอย่าง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มแรกจนสำเร็จเรียบร้อย ผู้เขียน
ขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูง

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี คุณ
และรองศาสตราจารย์ วิลาศวงศ์ พงศ์บุตร ซึ่งได้กรุณาให้คำปรึกษามาแต่แรก รวมทั้ง
ได้กรุณาอ่านตรวจแก้ความเอาใจใส่

อนึ่ง เจาหน้าที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ ได้อำนวยความสะดวก
แก่ผู้เขียนในการค้นคว้าคัดลอกเอกสารเป็นอย่างดี

ขอบคุณ อาจารย์เบญจวรรณ ผ่องแผ้ว อาจารย์เทพพรณี ทวีวรรณะ และเพื่อน ๆ
ทุกคน ที่ได้มีโอกาสพบปะสนทนาในปัญหาต่าง ๆ ระหว่างวิจัยวิทยานิพนธ์ ก็ได้มีส่วนเป็นกำ-
ลังใจให้วิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี.

แนนนอย คิตติรานนท์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ณ
รายการตารางประกอบ	ฐ
รายการภาพประกอบ	ฑ
รายการแผนภูมิประกอบ	ฒ
บทที่	
บทนำ	1
1 คำแห่งพระยาพระเสด็จหรือออกญาพระเสด็จ เสนาบดีกรมธรรมการ สังฆการีสมัยโบราณกับความเกี่ยวข้องกับตำแหน่งเสนาบดีกระทรวง ธรรมการในสมัยรัตนโกสินทร์	3
1.1 ความสำคัญและหน้าที่ของตำแหน่งพระยาพระเสด็จ	5
1.2 การตั้งตำแหน่งเสนาบดีกรมการขึ้นแทนตำแหน่งพระยา พระเสด็จและการวางระเบียบหน้าที่ปฏิบัติให้กว้างขวาง กว่าเดิม	13
2 การพัฒนาการศึกษาให้เป็นระบบสากล	20
2.1 สภาพการศึกษาของไทยก่อน พ.ศ. 2414	23
2.2 การจัดการศึกษาให้เป็นแบบสากล	47

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
3	พระเจ้าอนงยาเซอ กรมหมื่นคำรกราชาบุภาพ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรกราชาบุภาพ) ในระยะเป็นอธิบดีกรมศึกษาธิการ และเสนาบดีกรมธรรมการ	(52
4	เสนาบดีกระทรวงธรรมการกับการเข้าควบคุมการศึกษาในระยะแรก	65
	4.1 เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) พ.ศ. 2435-2445	65
	4.2 เจ้าพระยาวิชิทวงศ์วุฒิไกร (ม.ร.ว. คดี สุทัศน์) พ.ศ. 2445-2454	119
	4.3 สรุปและวิเคราะห์การบริหารงานของเสนาบดีกระทรวงธรรมการตั้งแต่ พ.ศ. 2435-2454	146
5	เสนาบดีกระทรวงธรรมการในระยะขยายงานและมีโครงการศึกษาแห่งชาติ	156
	5.1 การบริหารงานในระยะที่เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2454-2459	174
	5.2 การบริหารงานในระยะที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเป็นเสนาบดี กระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2459-2469	187
	5.3 การบริหารงานในระยะที่พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิติ (พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร) เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2469-2475	226

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
6 วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และผลสำเร็จในการดำเนินงานของเสนาบดี กระทรวงธรรมการ ซึ่งส่งผลให้กับการศึกษาของชาติ	246
6.1 ความต่อเนื่องของแผนการศึกษาชาติ	246
6.2 การเปลี่ยนค่านิยมทางการศึกษาเพื่อรับราชการมาเป็นการ- ศึกษา เพื่อสังคมและเศรษฐกิจ	256
6.3 อำนาจต่อรองของเสนาบดีกระทรวงธรรมการซึ่งมีผลต่อการ บริหารงานในหน้าที่	271
7 บทสรุปและขอเสนอแนะ	280
บรรณานุกรม	287
ภาคผนวก	303
ประวัติการศึกษา	321

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการตารางประกอบ

ตารางที่		หน้า
1	แสดงงบประมาณกระทรวงต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2435-45	75
2	รายจ่ายแผ่นดินในงบประมาณปกติ พ.ศ. 2435-44 (ล้านบาท)	76
3	รายจ่ายแผ่นดินในงบประมาณปกติ พ.ศ. 2445-53 (ล้านบาท)	150
4	รายจ่ายแผ่นดินในงบประมาณปกติ พ.ศ. 2454-58 (ล้านบาท)	183
5	รายจ่ายแผ่นดินในงบประมาณปกติ พ.ศ. 2459-68 (ล้านบาท)	224
6	รายจ่ายแผ่นดินในงบประมาณปกติ พ.ศ. 2469-75 (ล้านบาท)	235

 ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
1	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ เมื่อทรงดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศึกษาธิการ	52
2	เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2435-45	68
3	ภาพถ่ายเอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม ศ 1/78 พระราชหัตถเลขา เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ลงวันที่ 18 สิงหาคม ร.ศ. 120	111
4	เจ้าพระยาวิชิทวงศ์วุฒิไกร (ม.ร.ว. คดี สุทัศน์) เสนาบดี-กระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2445-54	123
5	เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปี้ย มาลากุล) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2454-59	165
6	เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) เสนา-บดีกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2459-69	170
7	พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ 5/870 ลงวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2468	219
8	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร เสนาบดีกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2469-75	227

รายการแผนภูมิประกอบ

แผนภูมิที่		หน้า
1	เปรียบเทียบงบประมาณของกระทรวงธรรมการกับกระทรวงต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2435-44	74
2	เปรียบเทียบงบประมาณของกระทรวงธรรมการกับกระทรวงต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2445-53	149
3	เปรียบเทียบงบประมาณของกระทรวงธรรมการกับกระทรวงต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2454-58	182
4	เปรียบเทียบงบประมาณของกระทรวงธรรมการกับกระทรวงต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2459-68	223
5	เปรียบเทียบงบประมาณของกระทรวงธรรมการกับกระทรวงต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2469-75	234

บทนำ

ความเป็นชาติจะดำรงอยู่ได้ก็เพราะประชาชนในชาตินั้น มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้พันควายภาษา วัฒนธรรม ประเพณี มีความสำนึกทางประวัติศาสตร์ร่วมกันและสืบทอดเป็นมรดกกันมาช้านาน อนึ่ง ชาตินั้นจะเจริญรุ่งเรืองได้ก็เพราะประชาชนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญ ได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ชาติที่กำลังพัฒนาทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม จึงควรถือว่าเป็นเรื่องรีบด่วนที่ต้องพัฒนาคนในชาติให้สอดคล้องกับรัฐประศาสนนโยบายที่วางไว้ และหน่วยงานที่สำคัญที่ถือได้ว่า มีหน้าที่โดยตรงในการสร้างสรรคประชาชนให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ ก็คือกระทรวงธรรมการในสมัยก่อน หรือที่เรียกว่ากระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบันนี้ กระทรวงธรรมการมีลักษณะจะเรียกว่าใหม่ก็ได้ เก่าก็ได้ คือมีทั้งงานเก่าและงานใหม่ และมีบทบาทเด่นในลักษณะที่พัฒนาด้วยตัวเองมากที่สุด เมื่อประเทศไทยในระยะนั้นปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การดำเนินงานของเสนาบดีกระทรวงธรรมการจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ นักศึกษาวาแต่ละท่านได้บริหารงานเพื่อพัฒนาประเทศชาติโดยเต็มความสามารถ หรือมีความรับผิดชอบมากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์จะศึกษาและวิเคราะห์บทบาทการดำเนินงานของเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ซึ่งเน้นหนักไปในนโยบายทางการศึกษา อันเป็นระยะเริ่มก่อตั้ง ต้องมีการปรับปรุงและวางนโยบายใหม่หมดทุกด้าน และเป็นงานที่ทำให้บทบาทของเสนาบดีต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่งมากกว่ากิจการทางด้านอื่น ๆ ซึ่งค่อนข้างเป็นระเบียบเรียบร้อย และจะเพ่งเล็งในแง่ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานด้วย เช่น พระบรมราชโสมบายของพระมหากษัตริย์ ภาวะทางเศรษฐกิจและการเมืองภายในประเทศ ศึกษาถึงความสำเร็จและความผิดพลาดที่เกิดขึ้นทั้งในแง่ทัศนคติ การเตรียมแผนงานและปฏิบัติงาน รวมทั้งให้ความสนใจมากน้อยเพียงใด

วิธีดำเนินการวิจัย

การค้นคว้าใ้ถึงข้อมูลซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีพรรณนาความ (Description) และการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ (Historical Analysis) ควบคู่กันไป ข้อมูลที่ใช้เป็นหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) ซึ่งส่วนใหญ่มาจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ เป็นเอกสารที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์และยังมีเอกสารอื่น ๆ ที่สำคัญ เช่น จดหมายโต้ตอบของบุคคลรวมสมัย รวมทั้งบันทึกเหตุการณ์ของบุคคลรวมสมัย และขณะเดียวกันก็ใช้ข้อมูลที่เป็นหลักฐานชั้นสอง (Secondary Sources) ควบคู่กันไป ได้แก่หนังสือ ตำรา วารสาร และงานวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ

อนึ่ง พระนามและยศตำแหน่งของบุคคลในเรื่อง ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตามระยะเวลา การอ้างพระนามในเรื่อง ผู้เขียนจึงใช้พระนามซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปเพื่อความสะดวก เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งมีพระนามและพระยศ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผู้เขียนใช้คำว่า สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ส่วนพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ผู้เขียนใช้คำว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้านันทวิที ทั้งนี้เพราะทรงดำรงพระนามแต่เพียงอย่างเดียวในระยะนั้น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ทำให้เข้าใจถึงบทบาทและความสำคัญของผู้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ว่าตำแหน่งนี้สำคัญต่อรัฐประศาสน์นโยบายและการพัฒนาประเทศเพียงไร นอกจากนั้นการศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของเสนาบดี จะเป็นประโยชน์ต่อการเปรียบเทียบหรือเป็นแนวทางในการดำเนินนโยบายของผู้บริหารในกระทรวงธรรมการหรือกระทรวงศึกษาธิการในสมัยต่อมา การศึกษาปัญหาและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ก็จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในสภาพของปัจจุบันได้ดีขึ้น.